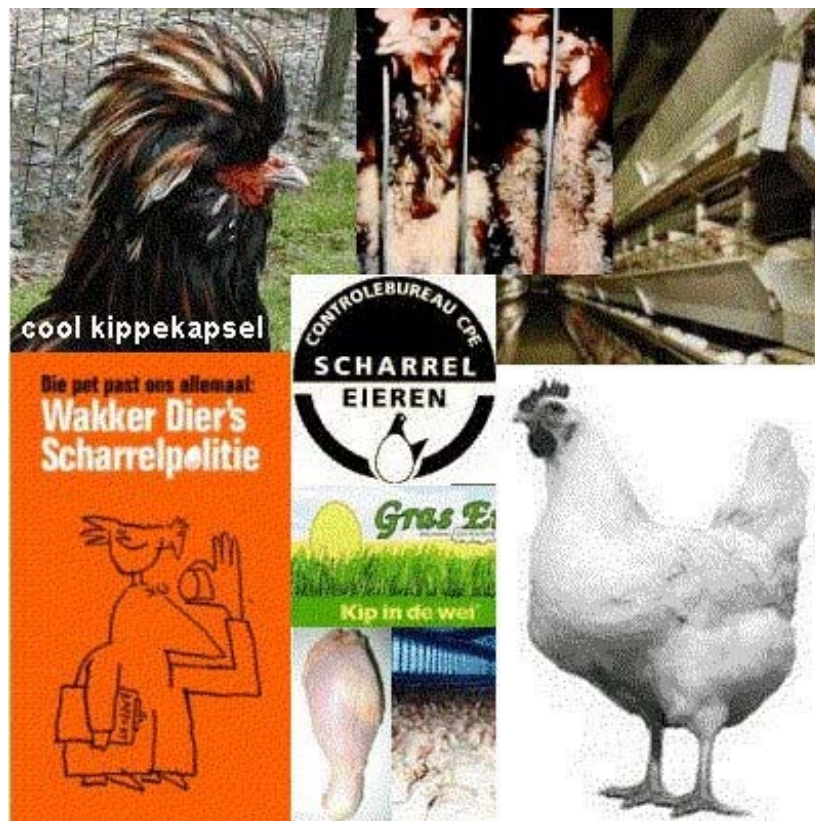

KIP OP DE CM²

31 maart

doelgroepen doelstellingen vakken kerndoelen

Inleiding

Op 31 maart 2004 neemt de Tweede Kamer een wetvoorstel aan over het houden van legkippen. Het wetsvoorstel implementeert richtlijn 1999/74/EG van de Raad van de Europese Unie en zorgt voor de vaststelling van minimumnormen voor de bescherming van legkippen. Het gaat dan voornamelijk over de minimumruimte van de 'huisvesting' van kippen, de aanwezigheid van een zitstok, een legnest en strooiselvoorzieningen. Zijn deze minimumvoorzieningen voldoende, of moeten we onze kippen nog veel meer gunnen? Aan de leerlingen de keuze.

In deze lesbrief volgen de leerlingen het wel en wee van kippen in Nederland. Zo maken ze kennis met Hen Hanna, Hen Hoepla en Haan Hector: hobbykippen met vrije uitloop en persoonlijke waardering van de baas. Ter vergelijking vragen we de leerlingen zich te verplaatsen in de levens van productiekippen: onze miljoenen leg- en vleeskippen, gehuisvest op de vierkante centimeter en vaak gewaardeerd als ding in plaats als dier.

Deze lesbrief past binnen de reeks die het Centrum voor Mondiaal Onderwijs in 2004/2005 over 'Mens en Dier' heeft samengesteld. Andere lesbrieven in deze reeks zijn onder meer: De Olifant in de porseleinkast (Werelddierendag, 4 oktober), Walvis en Walvisvaart (oprichting van het IWC in 1946, 2 februari), Padden op stap (paddentrek vanaf 28 maart), Zeehondenjacht (31 maart) en Ooievaar op reis (begin april arriveren de ooievaars, 1 april).

Doelstellingen

- De leerling leert kippen waarderen als dieren en niet als dingen.
- De leerlingen leren hoe een kip zich gedraagt onder natuurlijke omstandigheden
- De leerling begrijpt hoe het natuurlijke gedrag van een kip in de bio-industrie geweld wordt aangedaan
- De leerling onderzoekt hoe diverse acties het leven van productiekippen (iets) heeft verbeterd
- De leerling begrijpt wat hij/zij zelf kan doen om het leven van productiekippen 'kipwaardiger' te laten maken.

Doelgroep

Leerlingen van de groepen 7 en 8 van het basisonderwijs (10-12 jaar)

Vakken en kerndoelen

Nederlandse taal

A: Domein mondelinge taalvaardigheid

2 De leerlingen kunnen:

- vragen stellen om informatie te verzamelen over een door henzelf gekozen onderwerp, verslag uitbrengen, iets uitleggen en hun ervaringen, mening, waardering of afkeuring op persoonlijke wijze weergeven.

Oriëntatie op mens en wereld

Aardrijkskunde

B: Domein ruimtelijke inrichting

3 De leerlingen kunnen de inrichtingselementen in hun eigen omgeving, die te maken hebben met het landschap, wonen, werken, verkeer, bestuur en levensbeschouwing, waarnemen, beschrijven en verklaren.

Gezond en redzaam gedrag

26 De leerlingen beschikken: als koper van producten en als gebruiker van diensten over de volgende vaardigheden:

- herkennen van en omgaan met verkoopbevorderingstechnieken;
- omgaan met geld;
- informatie gebruiken over de samenstelling en het gebruik van een product;
- vergelijken van prijzen en kwaliteit.

Dank

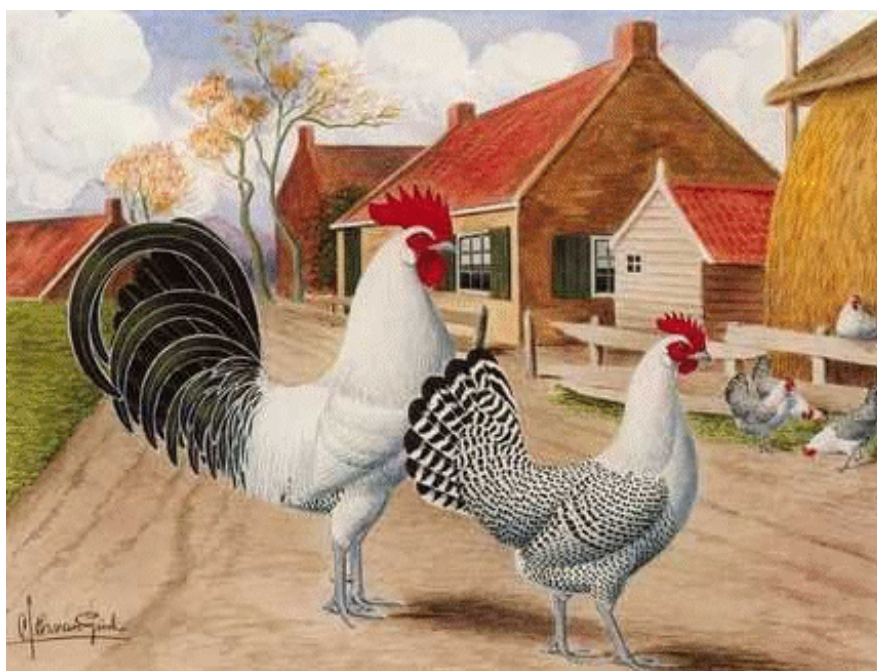
Wij danken de volgende instellingen en personen voor het gebruik van illustraties en fotomateriaal: CMO en zijn licentiegevers, Stichting Wakker Dier en Stichting Blij met een Ei, M. Spruit en M. Steenbeek.

*Een kip sprak peinzend tot een ei:
'Wie was er eerder: ik of jij?
De wijsbegeerte mag misschien
op deze vraag geen antwoord zien,
maar ik heb, wat men ook mag zeggen,
nog nooit een ei een kip zien leggen.'*

W

Werkbladen

KIP OP DE CM²

Vroeger hadden de kippen de ruimte.
Frieze Hoenders zilverpel, een illustratie van van Gink
uit het boek 'Fryske Hinnen'

Lol met kippen!

Veel mensen vinden kippen stomme dieren. Maar daar ben ik het niet mee eens. Een kip is gewoon een kip. Als je de moeite neemt om ze beter te leren kennen, kun je lol beleven aan kippen. Mijn twee kippen Hen Hanna en Hen Hoepla - bijvoorbeeld - kunnen kunstjes. We doen 'pak de pinda' en

'wie is er het snelst?' Bij het eerste kunstje springen Hanna en Hoepla tegelijk op een krukje om vervolgens de pinda uit mijn hand te pikken. Bij het tweede kunstje rennen ze vanaf een startlijn zo snel mogelijk naar een pinda een paar meter verderop. Ik kan Hanna en Hoepla oppakken en aaien. Onder de veren voel je het zachte dons. Ze

vinden het lekker als ik hen in de nek krauwel. Maar het liefst scharrelen ze rond in de tuin, samen met de Haan Hector.

Het is ook leuk om gewoon naar kippen te kijken. Hoe Hector de haan de hennen roept als hij iets te eten vindt. En dat de dames er dan hard aan komen rennen. Hij houdt ze trouwens ook wel eens voor de gek. Dan is er niets te eten, hij wil gewoon aandacht of stoer doen.

Mijn kippen wonen in een kippenhok. In het hok ligt strooisel op de grond, er zijn twee legkasten en een stok om op te zitten. 's Nachts zijn ze binnen, overdag zoveel mogelijk buiten. Ze krijgen 's ochtends en 's avonds voer en elke dag vers drinkwater. En baden doen ze ook: in zand en stof. Zo raken ze parasieten kwijt. Een kip die geen stofbad kan nemen is ongelukkig. Dat weet ik uit eigen waarneming.

Hanna met haar kuikens

Hoe lief ik mijn kippen ook vindt, hun eitjes peuzel ik lekker op! Maar niet allemaal, Hanna en Hoepla broeden een keer per jaar eieren uit. Na drie weken lopen ze dan met kuikentjes rond.

Omdat ik mijn kippen puur voor het plezier houdt, zijn het *hobbykippen*. Maar de meeste kippen in Nederland zijn *productiekippen*. Daarover gaat het volgende werkblad. Als productiekip is je voornaamste taak eieren te leggen en de mensen van kippenboutjes te voorzien.

1. Wat ben je als je 'kippig' bent en hoe doe je als je 'hanig' doet?
2. Met de kippen op stok gaan, wil zeggen dat je heel vroeg naar bed gaat. Kun je nog vier andere kippengezegdes bedenken?
3. Zoek afbeeldingen van een Drents Hoen, Groninger Meeuw, Hollandse Kriel, Twents Hoen en Nederlands Baardkuifhoen, op onder andere: <http://www.kippengrabbelton.be/rasparade/rasparade.htm>
4. Organiseer je eigen favoriete rasparade ter presentatie aan je klasgenoten.
5. Kippenhokken voor hobbykippen heb je in alle soorten en maten. Kijk maar eens op <http://www.schutters.net/kippen/>, een website van een kippenliefhebber.

Kip in Nederland: de legkip en vleeskip

Stel je wordt als productiekip in Nederland geboren, welke carrière staat je dan te wachten? Word je een vleeskip, legkip, scharrelkip, vrije-uitlooptkip, biologische kip of misschien zelfs een adoptiekip? Laten we de verschillende carrières eens onder de loep nemen. Aan het einde van de lesbrief mag je kiezen aan welke carrière *jij* de voorkeur zou geven. We beginnen met de *vleeskip* en *legkip*.

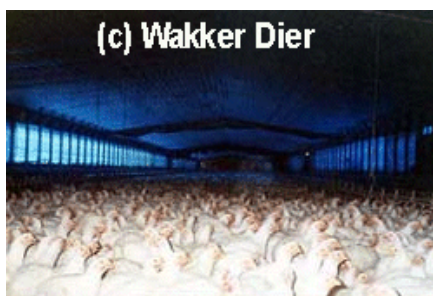
Je ouders, Vader Haan en Moeder Hen, leven in een zogenaamd vermeerderings-bedrijf. Daar zorgen ze samen voor nageslacht. Als je 'gelegd' bent, ga je samen met tienduizenden ander eieren naar een broederij. Daar kom je in de broedmachine en piep je na 21 dagen uit je ei. Je bent nu een schattig kuikentje en hebt drie mogelijkheden. Als je van huis uit een *legkip* bent, wordt er gekeken of je een haantje of een hennetje bent. Ben je van huis uit een *vleeskip* ga je direct naar een kippenmesterij. Hoe het daar verder met je gaat, lees je verderop.

Stel je bent als *vrouwtjes-legkip* in de wieg gelegd. Je taak is dan om zoveel mogelijk eieren te leggen. Maar eerst moet je groot genoeg groeien, dat doe je in een *opfokbedrijf*. Daar breng je ongeveer drie maanden door om vervolgens weer te verhuizen, dit maal naar een *legbatterij*. Op de foto hiernaast zie je hoe je huisvesting eruit ziet. Oh, en voor je aan de slag kan, wordt eerst je snavel gekapt, dat is gevoelig, au! De volgende 14 maanden ben je druk in de weer met het leggen van eieren. Na zo'n 300 eieren loopt je carrière op z'n einde... je wordt als *soepkip* op transport gesteld naar het slachthuis. Leuk? Nou nee, grote kans dat je door de ruwe behandeling kneuzingen en botbreuken oploopt. Wellicht overleef je de reis niet eens.

Had je dan liever als *haantje* ter wereld willen komen? Vroeger kon je dan nog carrière maken als vleeskip, maar tegenwoordig? Nee, je wordt net nadat je uit het ei bent gekomen, als zogenaamd *eendagskuiken* vergast of vermalen. Je doodstrijd duurt wel even. Eén troost: 30 miljoen andere mannelijke kuikens per jaar delen je lot en je wordt samen verwerkt in de honden- en kattenbrok.

Een carrière als *vleeskip* dan maar? Bedenk dan dat je in een kippenmesterij terecht bent gekomen. Op de afbeelding zie je hoe je huisvesting eruit ziet. Je dagtaak is zoveel mogelijk te eten, zodat je na ruim een maand een Dikkie Dik van 2,5 kilo bent geworden. Je zakt door je poten van ellende. Je bent dan 'slachtrijp' en klaar voor de *vanggroep*. Dit zijn mensen die je hardhandig in een krat proppen. Vervolgens wordt je net als de afgedankte legkippen op transport gesteld richting slachthuis. Van daar

beland je als 'kip het meest veelzijdige stukje vlees' op het bord van mensen.

1. Ga naar <http://www.voedingscentrum.nl/> en tik in het zoekvenster snavelkappen. Wat is voor en wat is tegen snavelkappen? Op <http://www.kippengrabbelton.be/> vind je een leuke 'pikorde'-strip. Bestaat er bij jullie in de groep ook een 'pikorde'?
2. Informeer bij onder andere Stichting Wakker Dier wat een *kuikenveegmachine* is. Vraag ook of de kuikenveegmachine 'diervriendelijk' is, zoals de fabrikant beweert. Zoek ook uit wat een *kuikenversnipperaar* is.

Kip in Nederland, de scharrelkip en de vrije-uitloopkip

In de legbatterij zitten de kippen in kooien en hebben ze een 'A-4tje' ruimte per kip. Ze hebben geen legkasten, geen zitstok of strooisel. Soms zitten ze zonder daglicht. Hoe ongelukkig zouden mijn Hen Hanna en Hen Hoepla zijn! Gelukkig vinden meer mensen dat legbatterijen geen geschikte huisvesting voor kippen zijn. Op 31 maart 2004 neemt de Tweede kamer het nieuwe *legkippenbesluit* aan. Daarin besluit de Nederlandse regering dat legbatterijen in 2012 verboden zullen worden. Wat wel mag, zijn de zogenaamde *verrijkte* kooien. Maar of dat een verbetering is?

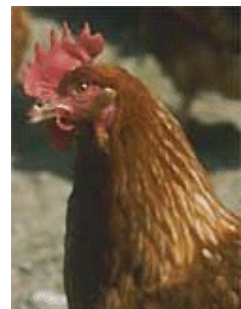
Want veel meer ruimte krijgen kippen niet: in plaats van 550 cm² per kip, hebben ze in de verrijkte kooien 750 cm² per kip. Tel uit je winst! Daarom zoeken miljoenen kippen dringend een scharrelplek. Als *scharrelkip* loop je tenminste los in een grote stal. Er zijn voldoende legkasten zodat je niet in de rij hoeft te staan om een ei te leggen en er ligt strooisel op de grond. Maar buiten kom je niet en de stal is wel heel erg dicht bevolkt: 9 kippen per m². En net als de batterijlegkip wordt ook jouw snavel gekapt en eindig je als soepkip in het slachthuis.

Afbeelding rechts: Zo ben je als scharrelkip gehuisvest

1. Teken met krijt 1 m² uit op de grond op het schoolplein. Verdeel deze vierkante meter in negen gelijke stukjes. Hoeveel cm² heeft een scharrelkip om te scharrelen?
2. Als scharrelkip kan je ook in een *volièrekooi* terecht komen. Dat klinkt wel luxe, want volières zijn toch grote buitenkooien voor vogels? Maar kijk maar eens op <http://www.legbatterij.nl/> hoe je als volière-scharrelkip gehuisvest bent. En zoek dan meteen ook op of je als kip blij moet zijn met een zogenaamde *verrijkte kooi*.

Als je dit allemaal zo gelezen en gezien hebt, wat denk je dan? Toch maar liever geen carrière als scharrelkip? Goed, dan kijken we hoe het je vergaat als *vrije-uitloopkip* en *biologische kip*. In ieder geval kom je dan elke dag minimaal een paar uur per dag buiten, ligt er in je scharrelstal lekker veel strooisel en kun je op een rustig plekje je eieren leggen.

Zo leven vrije-uitloopkippen en biologische kippen. Zoek ook de haan tussen de hennen.

3. Als biologische kip woon je hetzelfde als een vrije-uitloopkip. Toch zijn er belangrijke verschillen. Zoek op de website <http://www.wakkerdier.nl> (over bio-industrie-kippen) wat de verschillen zijn tussen een vrije-uitloopkip en een biologische kip.

Eieren voor je geld

Sommige kinderen, zoals dit jongetje, leren van jongs af aan dat kippen leuke dieren zijn. Door naar kippen te kijken, leer je wat er in een kippenleven belangrijk is, zoals buiten scharrelen in groen gras en tussen de struiken. Lekker naar insecten en zaden zoeken, naar elkaar tokkelen en kraaien. En natuurlijk een zandbad op z'n tijd. Maar de meeste mensen kennen van de kip alleen het ei. Dit werkblad gaat over de verschillende soorten eieren die je in de winkels kunt kopen. Wil je meer weten hoe een ei biologisch in elkaar zit en hoe het kuikentje in het ei groeit, (daar is het ei uiteindelijk voor bedoeld) kijk dan eens op de site van Blij met een Ei.

Je hebt vast in de winkels vast wel eens de doosjes eieren gezien: scharreleieren, graseieren, viergraneneieren, eko-eieren en de gewone eieren. Maar welke kip legt nu welk ei? En welk ei is het 'kipvriendelijkst'? Voer aan de hand van de volgende opdrachten je eigen onderzoek uit. Gebruik de websites uit bronnen en links, vraag brochures aan of neem direct contact op met 'kippenorganisaties'.

- Deze kippen hebben het bij het foute eind. Verbeter ze even.
 De vrije uitloopkip zegt: 'Het ei van mij is een scharrelei'.
 De legbatterijkip zegt: 'Het ei van mij is een eko-ei'.
 De biologische kip zegt: 'Het ei van mij is een grasei'.
 De scharrelkip zegt: 'Het ei van mij is een kooi- ei'.
- Zet vervolgens het juiste keurmerk bij het juiste ei.

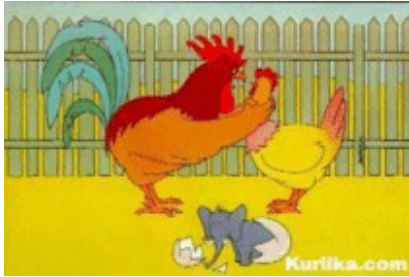
- Bruine kippen leggen bruine eieren en witte kippen leggen witte eieren. WAAR / NIET WAAR.
- Als het goed is, staat er op elk ei een *codenummer*. Zoek uit waar zo'n codenummer voor staat.
- Probeer eens of je een ei rechtop kan laten staan en:
- Verras je klasgenoten met een onbeschadigd ei in een fles. Lees op de Blij met een Ei-website hoe je dat voor elkaar krijgt.
- Iemand zei eens: 'een ei is eigenlijk een cadeautje van een kip aan mensen'. Mee eens? Waarom wel. Waarom niet?
- Welke zijn de 'kipvriendelijkste' eieren: Batterij-(kooi-)eieren / Scharreleieren / Vrije-uitloopeieren/ Biologische eieren? Leg in je eigen woorden uit waarom. Ennuh... welke eieren eten jullie thuis?
- Pasen komt eraan. Welke eieren koop je?

3-NL-42059

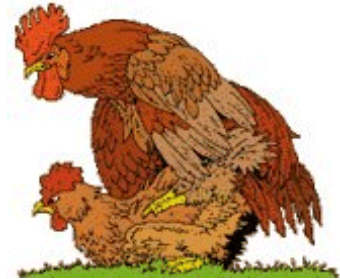
Meer over kippen op een vierkante centimeter

Aan de hand van vragen gaan we op dit werkblad nog wat verder in op het leven van kippen in Nederland. In legbatterijen en scharrelstallen bijvoorbeeld krijgt de kip geen haan te zien. De eieren van een productiekip zijn dus nooit bevrucht. Maar hoe vrijen kippen eigenlijk?

Een haan die met een hen wil vrijen, pakt eerst met zijn snavel een pluk veren achter haar kop, zodat zij niet kan weglopen. Dan duwt hij zijn cloaca tegen de cloaca van de hen aan. De haan drukt dan zijn piemeltje iets naar buiten

en spuit de zaadcellen in de hen. Ze bevruchten dan de eierdooier in de eileider. De cloaca is een opening onder in de buik van een kip.

Nadat de kip het bevruchte ei heeft gelegd, wordt het ei in een broedmachine of door de hen verder uitgebroed. Dat duurt zo'n drie weken. (Bron: Blijf met een Ei)

1. In legbatterijen leven de kippen in kooien. Er is geen ruimte genoeg om de vleugels uit te slaan. Maar kunnen kippen eigenlijk vliegen?
2. Een productiekip wordt na zo'n 14 maanden afgedankt. Wat denk je, hoe oud kan een gewone kip of een hobbykip eigenlijk worden?
3. Al die miljoenen productiekippen in Nederland hebben een vader en een moeder, de zogenaamde *ouderdieren*: hanen en hennen die voor bevruchte eieren zorgen. Als ouderdier woon je in een zogenaamd *vermeerderingsbedrijf*. Ook daar heb je weinig levensruimte..... En als ouderdier van vleeskippen heb je nog een extra probleem. Vleeskippen zijn namelijk zo gefokt dat ze veel meer willen en kunnen eten dan een normale kip. Zo kunnen ze in een korte tijd worden vetgemest tot malse kippenboutjes en drumsticks. Je weet dat kinderen de eigenschappen van hun ouders erven. Dus de *ouderdieren* kunnen en willen ook heel veel eten. Maar mogen ze dat ook? Het antwoord op deze vraag kun je vinden op de website van Stichting Wakker Dier.
4. Even wat lichtere kost: als iemand 'een scharrel' heeft, heeft die dan een: Scharrelkip? Een heel oud autootje? Een kort liefdesavontuur?
5. Val jij als kip onder 'pluimvee'? Ja, omdat... Nee, omdat...

De miljoenen kippen die in legbatterijen leven, maken deel uit van de zogenaamde bio-industrie. In de bio-industrie worden veel dieren op een klein oppervlakte gehouden. Dat komt onder andere omdat de grond in Nederland schaars is en er steeds meer mensen wonen en werken. Ook is het goedkoper –en soms minder tijdrovend- om dieren in stallen te houden. En mensen kopen graag iets zo goedkoop mogelijk. Wat de voor- en nadelen zijn van de bio-industrie kun je onder andere lezen op de website van Thinkquest onder de menuknop *Veel dieren op weinig grond*.

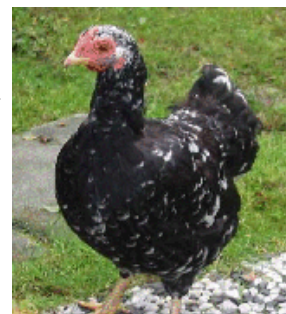

6. Wat is eigenlijk het verschil tussen een *biologische kip* en een *bio-kip*?
7. Hoeveel vleeskippen worden er jaarlijks in Nederland geslacht?
200 miljoen / 300 miljoen / 400 miljoen / 500 miljoen?

Kippendrukke om kippenwelzijn?

Als kip op de vierkante centimeter heb je geen ruimte om te scharrelen, zie je zelden of nooit het daglicht, heb je geen spatje privacy om je eieren te leggen, wordt je snavel gekapt, en wordt je aan het

Ik heb ook mijn eigenwaarde!!

einde van je korte productieve leven hardhandig afgevoerd naar het slachthuis. Heb je dan als kip helemaal geen rechten? Bestaan er net zoals mensenrechten ook dierenrechten? Neen. Je enige hoop is de *dierenwelzijnswet*. Welzijn is een ouderwets woord voor je goed voelen. In deze welzijnswet staat onder andere dat je als kip niet alleen van waarde bent voor je vlees en je eieren, maar dat je ook gewoon zelf waarde hebt, als kip, als diertje op deze aarde. Ze noemen dat met een heel deftig woord je *intrinsieke* waarde. Als kip met eigenwaarde zou je ook een beetje als een 'echte' kip moeten kunnen leven. Zoals Hen Hanna en Hen Hoepla. Maar in de bio-industrie kun je dat niet. Daarom pleiten allerlei dierenorganisaties voor de verbetering van het dierenwelzijn in de bio-industrie. En jij –als kip- maar hopen dat de acties aanslaan! We geven een voorbeeld van een actie:

Stichting Wakker Dier start in 2002 een campagne om de verkoop van legbatterijen door supermarkten te stoppen. Met succes: een aantal grote supermarkten belooft de verkoop in 2004 inderdaad te stoppen. Je kunt op de Wakker Dier-site meer over deze en andere acties lezen.

Wist je dat je zelfs *adoptiekip* kunt worden? Hoe zo'n adoptie werkt, kun je te weten komen op de website <http://www.adopteereenkip.nl>. Je woont dan als biologische kip op de boerderij van boer Donkers of zes

andere kippenboerderijen in Nederland. Je wordt geadopteerd door mensen die het belangrijk vinden dat kippen weer buiten kunnen scharrelen. Voor € 29,50 per jaar kunnen je 'adoptiefouders' elke maand 6 biologische eieren bij de plaatselijke natuurwinkel halen. Met een online-webcam kunnen de mensen jullie ook echt buiten zien scharrelen. Kijk zelf ook maar eens. Sinds 2003 zijn er 30.000 kippen in Nederland geadopteerd.

Weetjes over kippen

- Kippen zijn ondernemende dieren. Meer dan de helft van de actieve tijd zijn ze voedsel aan het zoeken. Dit kan van alles zijn, zoals graan, zaadjes of wormpjes. Dit voedsel vinden ze voornamelijk door op de grond te krabben en te kijken of er dan iets eetbaars bovenkomt, het bekende scharrelen. Daarom is het voor de kip ook zo belangrijk dat er strooisel of zand is om in te scharrelen.
- Als de kip een ei moet leggen gaat ze zich afzonderen van de groep. Ze bouwt een nest van takjes en strootjes en legt hier een ei in. Een ei valt niet zomaar uit het achterste van de kip. Hier hoort een heel ritueel bij van kakelen wat wel een half uur kan duren. Als een aantal eieren zijn gelegd in hetzelfde nest dan gaat ze de eieren uitbroeden.
- Kippen wassen zich ook om zich schoon te houden. Dit doen ze meestal in het zand, het zogenaamde zandbaden. Ze rollen dan het zand tussen de veren door waardoor vet en bijvoorbeeld luizen worden weggewassen. Als kippen zich niet kunnen wassen gaan ze gestoord gedrag vertonen, vacuümbaden genoemd.

1. Dierenwelzijnorganisaties zeggen dat kippen in legbatterijen meer *dingen* dan *dieren* zijn. Ben je het met deze mening eens? Waarom wel, waarom niet?
2. Je eet graag een eitje en een kippenboutje. Stel je eigen welzijnsregels op voor productiekippen. Hoe moeten ze volgens jou kunnen wonen en leven?
3. Hiernaast zie je een actiekaart tegen de legbatterij. Hoe ziet jouw actiekaart eruit?
4. 'Als jij en ik wat meer voor de eieren of het stukje kippenvlees wilden betalen, zouden veel meer dieren weer buiten kunnen lopen': Mee eens / Oneens / Weet niet Leg je antwoord uit.
5. Wist je dat er in Nederland een politieke partij is die opkomt voor de dieren in de bio-industrie: de Partij voor Dieren. *Welk* dier staat op het partijlogo *wat* te doen?

Een diervriendelijke kuikenveger?

Kip in Nederland: lol met kippen

De bedoeling van dit werkblad is dat de leerlingen kippen leren waarderen om hun eigen aardigheden en eigenaardigheden. En wat is het natuurlijke gedrag van een kip? Een goede inleiding is om de leerlingen op het Internet te laten zoeken naar websites van enthousiaste kippenhouders. Zoals bijvoorbeeld www.kippenpagina.nl. Ook de websites www.legbatterij.nl en www.blijmeteenei.nl geven aan wat de natuurlijke behoeften van kippen zijn.

1. Als je kippig bent, kunt je slecht zien. Hanig doe je als je macho doet, een beetje overdreven stoer, vooral tegenover het andere geslacht.
2. Bijvoorbeeld: Er als de kippen erbij zijn. / Als eerste erbij zijn.
Er komt geen kip. / Er komt helemaal niemand.

Zo schor als een kip. / Hees zijn.

Daar kraait geen haan naar. / Daar heeft niemand aandacht voor.

De rode haan laten kraaien. / Iets in brand steken.

Haantje de voorste. / Als eerste erbij willen zijn.

3. Nederland heeft prachtige Oudhollandse hoenderrassen die door liefhebbers in stand worden gehouden. Als volgt: 1) Drents Hoen 2) Groninger Meeuw 3) Hollandse Kriel 4) Twents Hoen 5) Nederlandse Baardkuifhoen.

Oud Hollands liedje
 Boer wat zeg je van mijn kippen
 Boer wat zeg je van mijn haan
 Hebben ze geen mooie veren
 Of staat jou de kleur niet aan
 Boer wat zeg je van mijn kippen
 Boer wat zeg je van mijn haan

4. Kippen komen in allerlei soorten en maten. De leerlingen kunnen hun eigen favoriete selectie maken en die door middel van tekeningen, een website, of bijvoorbeeld een fotocollage aan den volke presenteren.
5. Het gaat vooral om de leerlingen inzicht te geven in de verschillende soorten behuizingen van hobbykippen. Ter vergelijking met de huisvesting van productiekippen.

Kip in Nederland: vlees en legkippen

Het leven van productiekippen in de bio-industrie staat in schril contrast met het veel natuurlijker leven van hobbykippen. Dit werkblad probeert op een onderhoudende wijze een overzicht te geven van de verschillende productiekippenhuisvestingen en de manier we met productiekippen omgaan.

- opdracht**
1. Snavelkappen en pikorde: Een kip herkent maximaal twintig andere kippen. In grotere groepen ziet ze dus telkens 'vreemde' soortgenoten. Onder elkaar zijn kippen agressieve dieren. Elke hen wil de baas spelen over andere hennen. Ze pikt daarom naar andere hennen. Zo leert iedere kip zijn plek in een groep kennen. Sommige dieren worden daardoor flink gehavend. Ze hebben kale plekken op hun lichaam en verwondingen. Zij staan achteraan in de pikorde. Vaak wordt een kip met een bloedende wond opgejaagd door de andere kippen. Is de rangorde eenmaal vastgesteld dan keert de rust in het koppel terug. Dat onderling pikken leidt bij sommige dieren tot de dood. Om toetakeling te voorkomen wordt bij alle leghennen als ze nog kuiken zijn het voorste stukje van de snavel weggehaald. Dit is het snavelbranden of snavelkappen. (Bron: Blij met een ei)

Vanaf 2011 geldt in Nederland een algeheel verbod op snavelkappen voor alle systemen, vanwege de pijn die het snavelkappen met zich meebrengt voor de kip. Er wordt nu gezocht naar andere mogelijkheden om verenpikken en kannibalisme te voorkomen. Een andere groeps grootte, een andere voersamenstelling of kippen met andere sociale eigenschappen zouden mogelijkheden kunnen zijn. (Bron Voedingscentrum)

Antwoord op vraag 1: Voordeel: kippen “beschadigen” elkaar niet meer. Nadeel: het snavelkappen is heel erg pijnlijk voor de kippen.

Een leuke site met een pikorde strip is:

<http://www.kippengrabbelton.be/pikorde/pikorde.htm>

2. Afbeelding van een kuikenveger is te vinden op de titelpagina van deze handleiding. De kuikenveegmachine wordt gebruikt in de vleeskipindustrie. De veegmachine vervangt de *vanggroep* en veegt 8000 kuikens per uur uit de stal voor vervoer naar de slachterij. Uit onderzoek door dierenwelzijnorganisaties zoals Wakker Dier blijkt dat elk uur ca 1.500 kuikens ernstige kneuzingen, breuken en bloedingen oplopen aan de vleugels, poten en rug. De kuikenveegmachine wordt door de fabrikant als ‘diervriendelijk’ aangeprezen. De Reclame Code Commissie heeft geoordeeld dat de term ‘diervriendelijk’ misleidend is.

Er zijn twee methodes om de overvloedige mannetjeseendagskuikens te doden. Door middel van vergassen en versnipperen. Een kuikenversnipperaar versnipperd net als een papierversnipperaar papier, levende eendagskuikens. In tegenstelling tot vergassen, vinden de kuikens in de versnipperaar een onmiddellijke dood. Er worden de laatste jaren overigens steeds meer mannelijke eendagskuikens naar China getransporteerd. De levensomstandigheden zijn daar zo mogelijk nog slechter.

Kip in Nederland: scharrelkippen en vrije uitloopkippen

In Nederland worden steeds meer scharreleieren verkocht en dat is een goed teken! Maar ook scharrelkippen hebben gebrek aan levensruimte. De bedoeling van dit werkblad is dat de leerling inziet dat er nog ruimte voor verbetering is.

1. Om het predikaat scharrelkip/ei te krijgen, mogen er in een scharrelstal maximaal negen kippen per vierkante meter worden gehouden. De legkippen hebben dus ongeveer 33,5 cm² levensruimte. Laat de leerlingen deze ruimte vergelijken met het A4-tje van een klassieke legbatterij.

2. De verschillende stallen op een rijtje gezet:

Volièrestallen

Dit soort stallen heeft veel verschillende namen: volièresysteem, fladderstal, etagestal. Het zijn stallen met meerdere etages. De onderste etage is voorzien van stro. Op andere etages zijn legnesten, zitstokken en rustruimtes. De kip kan van de ene naar de andere etage fladderen. Er zitten wel 10 kippen per vierkante meter per etage. Veel ruimte hebben ze dus niet en ze komen ook nooit buiten. Sinds 1 januari 2002 mogen deze eieren als scharreleieren worden verkocht. (Bron Wakker Dier)

Verrijkte kooien

Deze kooien zijn door de bio-industrie ontwikkeld toen de Europese landbouwministers erover spraken om de legbatterij te verbieden. Het is gewoon een draadgazen kooi waarin elke kip nog steeds amper een A4-tje leefruimte heeft. In de kooi zit een zitstok. Daarnaast is een plastic flap aanwezig waarachter de kip (op draadgaas) haar ei kan leggen. Tevens is een klein bakje aanwezig waar zand in zit. De kip kan hierin 'stofbadend'. De verbeteringen ten opzichte van de legbatterij zijn minimaal.

De scharrelstal

De scharreleieren komen van kippen in stallen zonder etages. Ze hebben de beschikking over zitstokken, legnesten en in een deel van de stal stro om in te scharrelen. Ze zitten met 7 tot 9 kippen per vierkante meter. Ze hebben geen uitloop naar buiten.

3. Het verschil tussen een vrije-uitloopkip en een biologische kip is dat van de laatste de snavel niet gekapt wordt en dat ze onbespoten voer krijgt. Een duidelijk overzicht vindt u op de website van Wakker Dier.

Eieren voor je geld

In Nederland leven 100 miljoen kippen. Het overgrote deel van deze kippen leeft in de voor de productie van vlees en eieren. Toch zien we nauwelijks kippen buiten. Dat komt omdat de kippen in grote stallen leven en zelden het buitenlicht zien. Net zoals alle andere productiedieren in onze bio-industrie overigens. Een suggestie: laat leerlingen de verschillende soorten eieren mee naar de klas nemen. De leerlingen kunnen ook een onderzoek doen welke soort eieren in de schappen van de winkels liggen. De eieren kunnen later gebruikt worden om er bijvoorbeeld een schuimtaart van te maken. Recepten zijn te vinden op de website van Blij met een Ei.

1. Zo hebben de kippen het bij het rechte eind:
 - a) De vrije-uitloopkip zegt: 'Het ei van mij is een grasei'*
 - b) De legbatterijkip zegt: 'Het ei van mij is een kooi-ei'!
 - c) De biologische kip zegt: 'Het ei van mij is een eko-ei'
 - d) De scharrelkip zegt: 'Het ei van mij is een scharrelei'!

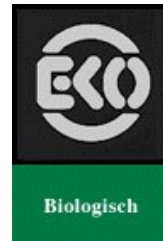
2. De volgende keurmerken horen bij de bovenstaande eieren:

a)

b)

c)

d)

Andere keurmerken zijn:

Links: Het *volière-ei* is van kippen uit een zogenaamde volièrestal. Sinds 1 januari 2002 mogen volière-eieren als scharreleieren worden verkocht.

Rechts: Het vrije-uitloopei wordt ook door de vrije-uitloopkip gelegd.

* Het *grasei*: In 1991 is Stichting Gras Keurmerk opgericht om te stimuleren dat steeds meer kippen weer gezond naar buiten kunnen, maar ook varkens, kalveren en vleeskippen, zodat ze als *Grasdieren* in de gezonde buitenlucht kunnen genieten van het gras en groen in ruime weiden. Het grasei wordt door vrije-uitloop kippen gelegd. De kippen krijgen alleen plantaardig voer en kunnen buiten gras eten.

Het Volaren-ei en Viergranenei zijn scharreleieren van kippen die alleen plantaardig voer krijgen.

3. Meestal wel, maar niet altijd. De kleur van de oorlel van de kip geeft aan welke kleur ei de kip zal leggen. Het hangt ook van het ras af. De kleur van het ei zegt niets over de smaak.
4. 3-NL-420259 geeft aan: ei uit legbatterij – uit Nederland - Registratienummer van pluimveebedrijf waar ei gelegd is. De codering is als volgt:
 - 0: biologische eieren
 - 1: scharreleieren van vrije uitloopkippen
 - 2: scharreleieren van kippen zonder uitloop naar buiten
 - 3: eieren van kippen in legbatterijen / kooi-eieren
5. Leg een hoopje zout op tafel. Maak je ei aan de onderkant een beetje nat met speeksel. Zet je ei bovenop het zout en blaas het overtollige zout weg.
6. Voor een zacht eitje heb je nodig: een melkfles, een hardgekookt ei en een kopje azijn. De schaal van eieren kan heel hard en sterk zijn, maar je kunt een eierschaal ook zacht en week maken. Leg een hardgekookt ei een dag en een nacht in een kopje azijn. De azijn maakt de schaal zacht. Nu kun je het ei door de smalle hals van een melkfles duwen, zonder het te beschadigen. In de fles wordt de eierschaal weer hard.
7. Dit is een filosofische vraagstelling. Tenslotte is het ei bedoeld als nageslacht van de kip...

8. Eigenlijk de biologische eieren, want van biologische kippen worden de snavels niet gekapt. Bij de beantwoording van de vraag kunnen de leerlingen een schatting maken hoeveel eieren ze per week eten. Ook de eieren die in mayonaise, cake zit en zo.
9. --

Stichting 'Blij met een Ei' geeft een leuke Ei-les uit met opdrachten, lesideeën, spelletjes en recepten voor het basisonderwijs. Het adres is: Blij met een Ei, p/a afdeling S.P.E. Postbus 460, 2700 AL Zoetermeer

Meer over kippen op de vierkante centimeter

Op de website van Thinkquest wordt gesteld: 'van de dieren die gehouden worden in de bio-industrie wordt meestal gedacht dat ze geen goed leven hebben. Dit is zeer frustrerend voor boeren die juist hun best doen om de beesten een goed leven te geven'. Inderdaad, de boer in Nederland is gebonden aan welzijnsregels voor dieren, kom daar maar eens om in andere landen, zoals bijvoorbeeld China. Het is belangrijk dat de leerlingen geen beschuldigende vinger wijzen in de richting van de kippenboer. De bio-industrie is een product is van een maatschappelijke visie over wat je met dieren wel en niet kunt doen om zo concurrerend mogelijk te produceren. Het is de gezamenlijke verantwoordelijkheid van producent, de verwerkende industrie, consument en beleidsmakers.

1. Kippen zijn geen 'hoogvliegers'. In de natuur leven kippen graag rond een boom. De kip pikt en krabt tussen de bladeren en scharrelt zo zijn kostje bij elkaar. Vliegen ('fladderen') doet een kip eigenlijk alleen om op stok te gaan. Ze vliegen de boom alleen in om te rusten en als er gevaar dreigt. Maar sommige rassen –vaak de kleinere- kunnen wel over een hek van twee meter vliegen.
2. In 'normale doen' kan een kip 5 tot 7 jaar worden, afhankelijk van het ras.
3. Als de ouderdieren van vleeskippen aan hun eetbehoeften zouden kunnen voldoen, zouden ze in no-time moddervet worden en van de leg afraken. Ze hebben dus constant honger.
4. Een kort liefdesavontuur.
5. Kippen vallen onder pluimvee, net zoals eenden, kalkoenen en ganzen
6. Een biologische kip kan buiten scharrelen en krijgt voer dat onbespoten is (vaak de hele graankorrel). De bio-kip leeft in een legbatterij, volièrestal of scharrelstal en krijgt een mengsel van meel afkomstig van 'gewone' landbouwproducten. De snavel van de bio-kip wordt gekapt, die van de biologische kip niet.
7. 400 miljoen.

Kippendrukke om kippenwelzijn?

Dit werkblad gaat in op het concept van dierenwelzijn. Kernvragen zijn: kunnen mensen begrijpen hoe dieren zich voelen? Hebben dieren rechten? En wat kunnen de leerlingen zelf doen om het welzijn van onze productiedieren te verbeteren en/of te waarborgen?

1. ---
2. Welzijnsregels moeten rekening houden met het natuurlijke gedrag van dieren. Volgens het CIWF (Compassion in World Farming) bijvoorbeeld zijn de volgende stappen nodig om redelijk welzijnsniveau te bereiken:
Voor vleeskuikens:
 - Het gebruik van snelgroeiende rassen die vaak last hebben van poot- en hartafwijkingen zou verboden moeten worden.

- Kippen zouden een uitloop naar buiten moeten hebben. Voor kippen die binnen gehouden worden, is een verrijking van de stal (bijvoorbeeld met stobalen) nodig om beweging aan te moedigen.
- Om kippen in staat te stellen hun natuurlijk gedrag uit te oefenen, mag er niet meer dan 25 kg kip per vierkante meter gehouden worden.
- Er moet voldoende voedsel aan de moederdieren gegeven worden, om honger te voorkomen.

Voor legkippen:

- Alle kooisystemen moeten worden afgeschaft;
 - Hennen moeten een uitloop naar buiten hebben. Hennen die binnen gehouden worden, zouden de ruimte moeten hebben om een nest te bouwen, op stok te gaan en een stofbad te nemen.
 - Snavelkappen en geforceerde rui moeten verboden worden.
3. Zijn de leerlingen tegen de legbatterij, laat ze dan brainstormen over mogelijke acties en/of een protestkaart of een ander actiemateriaal maken.
 4. ----
 5. De Partij voor de Dieren of de PvdD is een politieke partij in Nederland, opgericht in oktober 2002. Partijvoorzitter is Mr. Marianne Thieme. De partij streeft naar een verbod op legbatterijen, ook voor verrijkte legbatterijen en andere kooihuisvesting voor kippen. Op het oude logo een koe die de mensen toespreekt met een pleidooi voor dierenwelzijn. Op <http://www.partijvoordedieren.nl/content/view/141> vindt u voorstellen voor de verbetering van het welzijn van productiedieren.

Meer op internet

<http://www.kippengrabbelton.be>

Een kleurrijke site over raskippen

<http://www.schutters.net/kippen>

Een zeer informatieve site over (het houden van) kippen

<http://www.blijmeteenei.nl>

Site over de 'legpluimveehouderij in Nederland'

<http://www.legbatterij.nl>

Protestsite tegen legbatterijen

<http://www.wakkerdier.nl>

Website van Stichting Wakker Dier

<http://www.adopteereenkip.nl>

Adopteer een kip voor € 29,50 per jaar